

Ђаци четворорезредне школе у Трбушанима једва су снјали на фотграфу

Рошци - најудаљенија снаница диблиодуса

МИРКО ДРМАНАЦ, 1976-
Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис“, Чачак

УДК: 728.3(497.11)“18/19“

КУЋА СА ДВА ИМЕНА

Сажељак: У ужем градском језгру Чачка, смером који води од цркве према пошти, у Улици Господар Јовановој број 6, налази се вредан и очуван споменик старе српске варошке архитектуре, познат под називом „Хаџићева“ или, чешће, „Вирерова“ кућа. У раду је приказана прошлост ове грађевине и људи који су у њој некада живели. Ово здање представља један од најлепших сачуваних остатака културне прошлости Чачка, и данас је управна зграда Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“.^[1]

Кључне речи: Мирослав Миле Мојсиловић, Стефан Хаџи Јосифовић, Владимир С. Хаџић, Светозар Хаџић, Милисав Петровић, Деспина Лазић, Катарина Гербер, Сигмунд Вирер, Даница Тодоровић, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак

Свој пут кроз време овај објекат почиње средином 19. века. Оријентир који упућује на време градње је графика чачанског сликара Драгана Ђирковића из шездесетих година 20. века на којој је приказана Хаџићева кућа.^[2] На делу куће изнад балкона јасно се види римски број који означава 1854. годину, детаљ који данас не постоји јер је вероватно уништен приликом последње реконструкције и адаптације објекта. Према времену градње, кућа је трећи по старости градски објекат који још увек постоји и који је преживео сва турбулентна мењања градске

[1] Аутор рада захваљује на стручној помоћи архивском саветнику Радошу Ж. Мацаревићу и музејском саветнику Радивоју Бојовићу, као и Марији Бокарев на уступљеној биографској грађи.

[2] Драган Ђирковић, *Снари Чачак* [Сликовна грађа], (Чачак : Народни музеј, 2008), 9.

урбанистичке физиономије у прошлом веку.^[3] Први који је покушао, и у најопштијем смислу успео да реконструише прошлост ове куће био је познати чачански новинар, публициста и хроничар Мирослав Миле Мојсиловић (1921-1993). Миле Мојсиловић је највећи део живота посветио бележењу свега значајног за развој градске културе Чачка. У чланку објављеном у *Чачанском иласу* 1987. године Миле Мојсиловић настоји да грађане Чачка упути на коришћење назива искључиво према њеном градитељу и првом власнику Владимиру Хаџићу.^[4]

Кућа први пут добија адресу 1893. године, када је на основу Генералног плана улица у којој се овај објекат налази добила назив Господар Јованова.^[5] Назив улице је више пута мењан. Није сачуван податак који су назив користили Аустро-Угари за време окупације у Првом светском рату (1916-1918). Следеће мењање назива уследило је 1945. године када је улица краће време носила име Коче Поповића (до 26. децембра 1946), да би на седници Градског народног одбора званично добила име Светозара Марковића. Тај назив је у употреби до 1992, када је улици коначно враћен њен стари назив по брату кнеза Милоша Обреновића – Господар Јованова.^[6]

Хаџићева кућа је од самог настанка била и значајан локални архитектонски подухват. Као прва кућа са леве стране види се на познатој графичкој аустријског путописца Феликса Каница (1829-1904) из 1860. године која је истовремено и најстарији сачувани приказ централног дела Чачка.^[7] Као значајан пример српске архитектуре наводи је и Ранко Радовић у делу „Антологија кућа“ у коме запажа да је „изведена под утицајем умереног неокласицизма академског типа“.^[8] Зденка Радовановић у свом чланку посвећеном архитектонским грађевинама Чачка, даје шири стручни опис ове грађевине: „Необично бојања фасада чини знаменитом једноставну основу породичне зграде. Архитектонска оркестрација лажних илустација, хоризонталних венаца, лучне надграве ошворе, дели ову двобојну кућу на једнака поља. Можда превелик број елемената или њихов несразмеран однос на узаним правоугаоницима зидне равни итернујно одаје утисак презасићености детаљима. Улазна вртница из дворишта, са истремом на стубовима лучно надвишеним и покривеним ирансијаренијно офрађеном оградом од кованој ивожђа, одише нешто уравнијеженијом сликом,

[3] Хаџићева кућа је најстарији градски објекат после чачанске цркве чија тачна година градње није позната и коначно господар Јована Обреновића, саграђеног 1835. године.

[4] Мирослав - Миле Мојсиловић, „Хаџићева – не Вирерова кућа“, *Чачански илас*, 26. фебруар 1987, 2

[5] Милош Радовановић, „Чачак на регулационом плану из 1893. године“, *Зборник радова Народної музеја (Чачак)*, бр. 22-23 (1994): 237-244.

[6] Милош Тимотијевић, „Борба традиција : називи улица у Чачку 1893-2005“, *Зборник радова Народної музеја (Чачак)*, бр. 34 (2004): 75-106.

[7] Феликс Каниц, *Србија. Земља и становништво I* (Београд: Српска књижевна задруга, 1985), 539.

[8] Ранко Радовић, *Антологија кућа* (Београд: Грађевинска књига, 1989), 18.

док кровна равна четијороводної крова са шестіерастіим завршецима ћерамиде и венца завршава целину“.^[9]

Градитељ и првобитни власник, по коме кућа и данас носи један од својих неофицијелних назива, био је чачански трговац и општински службеник **Владимир С. Хаџић (1832-1872)**. Први пут се у документима помиње на списку ученика прве Граматикалне школе чачанске за месец март и април 1844. године, у којој је његов отац трговац Стефан Хаџи Јосифовић обављао дужност директора.^[10] Податке о себи Хаџић је оставио у прилогу жалбе коју је поднео министру финансија 15. октобра 1863. године: „[...] ја сам се Начелству иисмено изјаснио да сам иоред иолуиимназије и иртовачке школе у Оићечству свршио, иишом у Београду више иодина у иртовини служио и радио. Године 1848. дошао сам у Чачак

Феликс Каниц: Приказ централног дела Чачка из 1860. године са увећаном сликом куће Владимира С. Хаџића

и с дућаном мој оица, кои ја је иоред занайа иерзијској држао радији одиоче. Ово је иосиодине већ 15-ија иодина како ја на овај начин радим и уиражњавам моју радњу [...]“.^[11] Жалба коју је Хаџић поднео односила се на тужбу еснафа терзијског јер је у својој трговачкој радњи запослио кројача, што је било у супротности са тадашњим еснафским устројством заната у Кнежевини. Сходно одредбама Еснафске уредбе из 1847. године, жалба је одбијена. У сваком случају, школовање у Београду је на Хаџића оставило утисак, те је након повратка желео да Чачак који се у то време налазио близу обода државе, у културном погледу приближи

[9] Зденка Радовановић, „Архитектонске грађевине Чачка на старим разгледницама“, *Зборник радова Народної музеја (Чачак)*, бр. 34 (2004): 123.

[10] Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815-1865* (Чачак: Историјски архив, 1968), 474

[11] *Истио*, 737.

престоници. Хаџић је успео да прошири трговачку делатност и стекне значајан иметак. Пошто је имао намеру да запосли кројача, може се претпоставити да је највише трговао тада увозним, скупим текстилним материјалима. Владимир Хаџић наведен је и у попису житеља Чачка и њиховог имања из 1863. године: „Владимир Хаџић, његовац, сџар 31 њодину, жена Мара 22 њодине, мајини Ружица, кћи Полексија, драјн Свџозар, сесџира Персида, сесџира Смиљана. Имање: 1 кућа двокајина од џврдои и једна од мекој мајџеријала, 2 меане, 1, дућан, ½ дућана и 1 ливада 12 коса, 1 ливада две косе, 2 њиве њонаод 3 џлуја – вредностџ свеџа 1369 дукајина цесарских. Месечни џриход – од обрџаја радње 13 џалира“.^[12] Према подацима из овог пописа, Хаџић је био један од најбогатијих житеља тадашњег Чачка. Кућа коју је саградио, представљала је у своје време скуп и репрезентативан објекат, налик онима које је видео у Београду за време свог школовања. Поред тога, стекао је и друштвени углед који му је донео бројне јавне функције те је један од чланова комисије за процену у поменутом попису из 1863. године.^[13] Такође, један је од општинара који су 1854. године започели реновирање чачанске цркве.^[14] Хаџић је био на месту председника чачанске општине кад је 1869. године почела градња градског бедема.^[15] Хаџић је такође био на дужности Преседатеља Суда општине чачанске и са тог места је 15. априла 1871. године упутио захтев чачанске општине Министарству просвете и црквених дела да се установи и трећи разред Гимназије, јер је било све више ученика који су хтели да наставе школовање, а нису имали могућности да иду у друге градове.^[16]

Важно је истаћи да је Владимир Хаџић био и један од носиоца обнове Чачанског читалишта. Према извештају окружног Начелства, Читалиште је свечано отворено у недељу, 15. маја 1860. године по јулијанском календару. Лист *Свџовид* преноси да је тај чин увеличан са „џуцањем џранџија и оџлашењем звона“.^[17] Хаџић је тад изабран за првог редовног члана уз пароха Василија Вуковића, учитеља Стевана Милосављевића и Стевана Каргановића. Његово образовање је било натпросечно за ондашње просветне прилике у Србији, а највећа заслуга за то припада његовом оцу Стефану Хаџи Јосифовићу који је схватао значај образовања и подстицао га. Стефан Хаџи Јосифовић се већ 1836. године појављује на списку пренумераната за куповину књиге Милована Видаковића *Усамљени јуноша* коју је наручио за свог сина Владимира.^[18] Тако се Владимир захваљујући свом оцу од

[12] *Истџо*, 63.

[13] *Истџо*, 63.

[14] *Истџо*, 79.

[15] Горан Давидовић и Лела Павловић, *Истџорија Чачка : хронолоџија од џраистџорије до 2000. џодине* (Чачак: Међуопштински истџоријски архив, 2009), 160.

[16] Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815-1865 : груја књига*, 170.

[17] Даница Оташевић и Радован Маринковић, прир., *Градска библџоџека : 1848-1998 : докуменџа* (Чачак: Градска библџоџека „Владислав Петковић Дис“, 1998), 11.

[18] Радисав - Мића Џајић, прир., „Пренумеранти из чачанског краја на књигу у XIX веку : грађа I“, *Глас библџоџеке (Чачак)*, бр. 2-3 (1990): 55.

најранијег детињства упознао са књигом и до краја живота неговао читалачку културу. Низ година се име Стефана Хаџи Јосифовића, Владимира Хаџића и његовог млађег брата Светозара налазило на списковима пренумераната у време када је било тешко доћи до књиге. Био је делегат чачанске општине на Великој уставотворној народној скупштини 1869. године тако да је учествовао у доношењу Намесничког устава када је Народна скупштина први пут подигнута на степен законодавног тела.^[19] Владимир Хаџић је дужност скупштинског посланика из Чачка обављао до своје смрти 1872. године.

Драјан Ђирковић: Црџеж из средине шездесџетџих џодина 20. века на којој се изнад балкона види римски брџ (MDCCLIV) који уџућује на џодину градње

После смрти Владимира Хаџића настао је проблем власништва над његовом заоставштином, јер је иза себе оставио дугове. Кућа је привремено прешла у руке његовог млађег брата, у то време капетана Светозара Хаџића, на име дуга од 4834 гроша и 15 пара пореза као и 2 дуката цесарска трошка, са каматом од 6% од 10. јануара 1872. године. Миле Мојсиловић забележио је сећања старих Чачана да су се у то време, а можда и раније, у кући одржавали тајни састанци Либералне странке, и да је вођа либерала Јован Ристић лично у њу долазио и ту окупао своје чачанске присталице. Мојсиловић наводи да је „џо некима, са балкона Аџићеве куће, још џре неџо шџо је изџрађено здање Окружноџ начелсџтва (1876. године – прим. аут.), кад је долазио у Чачак, џоворио и краљ Милан Обреновић окуџљеном народу“. Основано се може претпоставити још једна занимљивост. Наиме, Новак Живковић, који се бавио развојем телеграфског саобраћаја у Србији у 19. веку сматра на основу белешки путописца Феликса Каница да је прва телеграфска станица

[19] Горан Давидовић и Лела Павловић, *Истџорија Чачка : хронолоџија од џраистџорије до 2000. џодине*, 159.

била „[...] *постављена у средишњу вароши поред здања Окружної началства*“.^[20] С обзиром да је према студији архитекте Богдана Несторовића „[...] *окружно здање у Чачку подигнуто на равном терену у центру старе вароши*“, прва телеграфска станица се највероватније налазила у старој кући Владимира Хаџића која је прва и најближа грађевина. Са овим мишљењем се слаже и чачански хроничар Драгомир С. Поповић (1899-1986) који ју је као такву означио у својој књизи посвећеној историји чачанске гимназије.^[21]

Други власник куће, пешадијски пуковник **Светозар Хаџић (1836-1897)** такође је значајна фигура из прошлости Чачка. Светозар Хаџић био је истакнути српски официр друге половине 19. века, учесник свих ратова које је у то време водила Кнежевина, а потом Краљевина Србија. Његова успешна војна каријера почела је 1861. године, када је постављен на место деловође у штабу војног министра. Већ 1862. био је на значајној дужности ађутанта команданта одбране Београда у време турског бомбардовања. У Првом српско-турском рату 1876. године био је командант Ђупријске, а потом Чачанске бригаде I класе, а у једном моменту командовао је свим српским трупама на левој обали Мораве. Занимљив је податак да је и први српски официр рањен у том рату.^[22] Истакао се у току борби на Мрамору јула 1876. године, а затим у Шилеговачким и Креветским борбама, чиме задобија велико поштовање руског командног кадра. У Другом српско-турском рату 1877/78. године био је командант Крагујевачке бригаде I класе и 2. Шумадијске дивизије. Са успехом је водио борбе на Нишору код Пирота и учествовао у ослобођењу Ниша почетком јануара 1878. године. По победоносном завршетку рата постављен је на дужност првог команданта Ниша. Учествовао је и у рату са Бугарима 1885. на месту команданта 2. активног пука, а затим и команданта Моравске дивизије. На своју молбу пензионисан је 1890. године са дужности команданта Дринске дивизијске области у Ваљево. По угледу на старијег брата Владимира, саградио је прву нишку кућу у духу европске архитектуре 1882. године.^[23] Иначе, Светозарев син, армијски генерал Стеван С. Хаџић, по угледу на оца био је прослављени српски командант у балканским и Првом светском рату, а потом више пута и министар војске и морнарице у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, као и лични ађутант краља Александра Карађорђевића.

Међутим, кућа није дуго била у Светозаревом поседу. Пошто је и држава имала своја потраживања из масе покојног Владимира у износу од 16.800 гроша пореза, његова имовина понуђена је на јавну лицитацију 7. новембра 1880. године, што је објављено и у „Српским новинама“ у броју од 27. новембра

[20] Новак Живковић, „Установљење телеграфске мреже у југозападној Србији (1859-1869)“, *Зборник радова Народне музеја (Чачак)*, бр. 7 (1976): 59.

[21] Драгомир С. Поповић, *Чачанска гимназија 1837-1937* (Чачак: [б. и.],

[22] Теодосије Вукосављевић, „Чачани у српско-турском рату 1876. године“, *Зборник радова Народне музеја (Чачак)*, бр. 12 (1982): 52.

[23] Данас се у тој препознатљивој кући, у Улици генерала Милојка Лешјанина бр. 2, налази ресторан Mc'Donalds.

1880. године. Миле Мојсиловић наводи извод из сачуваног „свидетелства“ где пише: „*Начелство округа чачанског 10. децембра 1880. године Но 8347 продало је средством јавне лицитације један имање са једном великом двојкајном кућом од тврдог материјала и свим осталим зградама од слабог материјала лежеће овде у Чачку масе окојног Владимира Аџића, дившег из Чачка и на држаној лицитацији уступљен је истом имању са кућом и осталим зградама Милисаву Петровићу, његовоцу из Чачка. Као највећу цену давши за 8.814 динара и два динарских. Залеже масе граничи се са имањем чаиром Тајсића, с десне стране са Милисавом Петровићем, с леве Начелством, с преда до сокака идући цркви*“.^[24]

Милисав Петровић, трговац из Чачка, био је зет Владимира и Светозара Хаџића, ожењен њиховом сестром Смиљаном. Осим Хаџићеве куће, Петровић је купио и Владимирову зграду у најужем градском језгру где се некада налазила позната чачанска кафана „Зеленгора“. У попису житеља и њиховог имовног стања из 1863. године који наводи Бранко Перуничкић, за Милисаву Петровића стоји: „[...] *јандур, стар 28 година. Имање: нема. Месечни приход – од имања 11 динара*“.^[25] Милисав Петровић је имовину стекао тиме што се поред трговине бавио и рентнијерством. Један од објеката које је давао под закуп налазио се у Рајићевој улици. Наведен је у распореду пореза на земљиште за рачунску 1886/1887. годину под бројем 33, где пише да је дужан да уплати 1 динар и 28 пара.^[26] Део тог новца односи се и на земљиште на коме се налазила и Хаџићева кућа. Милисав Петровић је пре своје смрти (око 1916 - прим. аут.) тестаментом завештао кућу својој кћерки **Деспини Лазић (1868-?)**, удатој за артиљеријског поручника и државног службеника Милана Лазића. Међутим, кућа неће дуго бити у својини Деспине Лазић. Миле Мојсиловић наводи да је Деспина после смрти свог супруга кућу „двокатницу“ продала и тапију пренела 15. августа 1917. године на Катарину Гербер која је била удата за пивара Сигмунда Вирера (1848-1922). Међутим, сачуван је документ Чачанског првостепеног суда од 9. априла 1921. године, заведен под бројем 6747 који доказује да је тек тада званично Катарина Гербер кућу узела поравнањем од Деспине Лазић.^[27]

Катарина Гербер Вирер (1864-1927) (рођена Чесферле), наредна власница куће, била је 38 година у браку са Сигмундом Вирером и нису имали деце.^[28] Помогла је изградњу Радничке школе у Чачку 1911. године. Миле Мојсиловић наводи да се Сигмунд Вирер доселио из Падове у првој деценији прошлог века и ортачки је узео под закуп пивару Стевана Крена. Налазио се и на списку интернираних лица у току Првог светског рата. После ослобођења Србије и повратка из изгнанства у Хаџићевој кући је живео веома кратко. Зашто је кућа почела да се назива по

[24] Мирослав-Миле Мојсиловић, нав. дело, 2.

[25] Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815-1865 : група књига*, 51.

[26] *Исто*, 346.

[27] Документ се чува у Међуопштинском историјском архиву у Чачку.

[28] Драгољуб М. Вујовић, „Фотографи у Чачку“, *Зборник радова Народне музеја (Чачак)*, бр. 37 (2007): 227.

Виреру, а не по свом првом власнику Хаџићу, питање је на које ни Миле Мојсиловић није имао одговор. Можда се истина крије у карактеристичном хумору Чачана који су хтели да се нашале на рачун тога што је Сигмунд Вирер живео на жениној својини. Међутим, назив „Вирерова кућа“ остао је у употреби и кућа се под тим именом наводи и данас, чак и у службеним општинским документима.

После смрти Катарине Гербер кућу је наследила њена усвојеница **Даница-Дана Тодоровић (1896-1993)**. Њој је Катарина Гербер 1927. године кућу оставила завештањем. Даница Тодоровић (девојачко Балтић), рођена је у Краљеву, али у петој години остала је без оба родитеља који су умрли насилном смрћу. Њу и њеног брата Војислава прихватили су Сигмунд и Катарина, мада их никада нису законски усвојили.^[29] На основу забележених сећања Златинке Тодоровић, Даницине снаје, Катарина Гербер је Даницу прихватила да би је причувала у старости.^[30] Даница се два пута удавала. Са првим мужем фотографом Добривојем Н. Симићем (1884-1916) имала је кћерку Љубицу-Бубу Симић (удата Радовић).^[31] Даница и Добривоје су се највероватније упознали у Чачку око 1915. године.^[32] Од мужа је научила фотографски занат и после мужевљеве смрти наставила да држи њихову фотографску радњу до средине двадесетих година, када је локал у коме је радила издала познатом чачанском фотографу Томи Зупану.^[33] Добривоје и Даница били су у браку само 15 месеци пре његове смрти у току аустро-угарске окупације Србије 1916. године. Даница Тодоровић је осам година била удовица, а потом се преудала за машинског инжењера Илију В. Тодоровића (1886-1944).^[34] Даница и Илија са имали две кћерке, Драгану, Веру и сина Тодора. Даницин други супруг је завршио студије машинства на факултету у Ахену у Немачкој, а почео је са радом у Београду као инспектор на железници. Са Даницом се упознао када је добио службени премештај у Чачак. Злата Тодоровић наводи да Тодоровићи воде порекло из Румуније и да су у то време били угледна и добростојећа породица. Илија Тодоровић је са тројицом браће био учесник Првог светског рата и постоји сачувана фотографија на којој се виде у српским официрским униформама. Интересантан је и податак да је отац Илије Тодоровића, Владимир Тодоровић, био министар грађевина у првој демократској влади Краљевине Србије после Мајског преврата 1903. године.^[35]

[29] *Истио*, 229.

[30] Сећања Златинке-Злате Тодоровић добијена су љубазношћу Марије Бокарев.

[31] Касније удата за Огњена Радовића, професора немачког језика на Филолошком факултету у Београду, рођеног брата Маргите Радовић и стрица знаменитог песника Душана-Душка Радовића.

[32] У Матичној књизи умрлих Општинске управе Општине Чачак пише да је Добривоје Симић рођен у Нишу 1884, а да је умро у Чачку 19. априла 1916. године.

[33] Локал у коме се налазио фотографски атеље изграђен је на истој парцели где се налази и Хаџићева кућа. Данас је у том простору смештена златарска радња „Гама“.

[34] Инжењер Илија Тодоровић рођен је 1886. године у Буприји а умро је 21. септембра 1944. године у Чачку.

[35] Владимир Тодоровић био је истакнути члан Самосталне радикалне стране и у

Даница Тодоровић из девојачких дана уочи Првог светског рата

Даница Тодоровић се са мужем и децом тридесетих година преселила у Београд. Хаџићеву кућу је давала под закуп, али је део куће задржала, јер је сваког лета долазила у Чачак „за време ферја“.

Према плану куће који је под бројем 174/11 израдио Технички биро за пројектовање и надзор пред сам почетак Априлског рата, 21. марта 1941. године, види се да су на доњем спрату биле пословне просторије, односно, биро са чекаоницом, шеф, архива, подрум и перионица. На горњем спрату су биле стамбене просторије. У Катастарској управи општине Чачак остао је сачуван нејасан податак да се од 1934. до 1942. године као власник земљишта и куће наводи Стана Тодоровић са пребивалиштем у Кичевској улици бр. 12 у Београду. У питању је вероватно грешка која се поткрала приликом првог катастарског премера општине Чачак 1934. године.

Даница Тодоровић се 1941. године после бомбардовања Београда вратила са породицом у Чачак у стару Хаџићеву кућу. Међутим, по повратку, доживела је нову личну трагедију. Као што јој је Први светски рат однео првог мужа, у Другом светском рату изгубила је још двоје најближих. Супруг Илија и кћерка Драгана су уочи избијања Другог светског рата постали симпатизери комунистичког покрета. Њена млађа кћер, Драгана Тодоровић постала је ватрена скојевка и једна од првих полазница курса за болничарке који су организовани на ослобођеној територији у јесен 1941. године. Пошто је оставила опроштајно писмо мајци, добровољно се пријавила за учешће у опсади Краљева септембра исте године где бива тешко рањена, ухваћена од стране четника и затим стрељана. Ни њен отац, Илија Тодоровић није дочекао крај рата. Преминуо је у Чачку 1944. године.^[36] После Илијине смрти Даница се вратила са децом у Београд и преживела ново бомбардовање, овај пут савезничко. После смрти фотографа Томе Зупана 1947. године, Даница је продала свој фотографски локал Драгославу Глишовићу из Бреснице. Остала је да живи у Београду и ретко долазила у Чачак.

више наврата министар грађевина у влади Саве Грујића и Љубомира Стојановића од 1903. до 1906. године.

[36] Оба мужа Данице Тодоровић – Добривоје Симић и Илија Тодоровић, сахрањени су у истој гробници на Чачанском гробљу. Са њима почивају и Катарина Гербер-Вирер, Сигмунд Вирер и Даницина млађа кћерка Драгана Тодоровић.

У периоду после Другог светског рата старо Хаџићево здање било је веома запуштено, што показују и фотографије из педесетих година прошлог века. Мада је кућа формално избегла национализацију, нико се о објекту није озбиљно бринуо готово три деценије. Зграда је полако пропадала све до 19. септембра 1977. године, кад је званично закључен уговор о купопродаји куће и земљишта у тадашњој Улици Светозара Марковића бр. 6, између Данице Тодоровић и Самоуправне интересне заједнице културе општине Чачак коју је представљао секретар Миломир Петровић. У уговору који је заведен под бројем 404 у СИЗ-у културе и оверен 27.12.1977. у Општинском суду у Чачку под бројем 3559/77, у тачки 1. наводи се да је кућа у Улици Светозара Марковића која се налази на катастарској парцели број 725/1 КО Чачак продата са правом трајног коришћења за купопродајну цену од 450.000,00 динара. У другој тачки уговора наглашено је да се зграда купује „[...] као *Сјоменик културе ради заштити историје и коришћење за смештај културних усана*“. Тим чином је званично Хаџићевој кући признат статус објекта од посебног културног значаја за град. Уговорне стране су прихватиле и одређене обавезе. Даница Тодоровић се обавезала да ће иселити станаре са којима је имала уговор о издавању. Са друге стране, купац је имао изричиту обавезу да постави спомен-плочу у част покојне Драгане Тодоровић, која је у овој кући рођена и која је погинула као активни учесник НОБ-а, што никада није учињено. Даница Тодоровић преминула је 13. августа 1993. године. Тиме је завршен дуг животни век последње власнице Хаџићеве куће која ју је пола столећа држала у свом поседу. Данас почива на Новом гробљу у Београду.

Следећи значајан моменат у историји куће десио се средином осамдесетих година прошлог века, када је Хаџићева кућа уступљена на употребу Градској библиотеци у Чачку. У то време чули су се све гласнији апели да се реши проблем смештајног простора Библиотеке као најстарије установе културе у граду. Мада је деценију раније већ био припремљен пројекат познатог архитекте Михајла Митровића за изградњу наменске зграде Библиотеке, потребна средства нису могла бити обезбеђена и једино решење је било проширење постојећег простора. Љубомир Марковић у својој књизи посвећеној развоју библиотекарства у Чачку пише: „*Одлуком Скупштине Самоуправне интересне заједнице културе општине Чачак, од 6. априла 1986. године Градској библиотеци је признат на коришћење стара зграда, у улици Светозара Марковића, која је илустрично реновирана и подготвена за организовање неких делатности Библиотеке*“.^[37] То је међутим, било само привремено решење за побољшање услова рада у Библиотеци које траје до данас. Изведена је брза рестаурација која је поправила опште стање објекта, али су неки битни детаљи несмотрено уништени. Постоје тврдње да је то урађено за само неколико дана без неопходних консултација са Заводом за заштиту споменика културе. Са спољне стране то су били детаљи везани за оквир око прозора, отво-

[37] Љубомир Марковић, *Читалишта и библиотеке у Чачку*, (Чачак: Градска библиотека, 1987), 56. Седница Скупштине СИЗ-а културе општине Чачак на којој је донета одлука о привременој додели „Вирерове зграде“ коју помиње Љубомир Марковић одржана је 4. априла 1986. године.

ре на крову од ћерамиде као и година изградње која се налазила изнад терасе, а може се видети на приказаном цртежу сликара Драгана Ђирковића. Нетрагом су нестали и детаљи унутрашњости куће. Постоје сведочанства да су у кући били декорисани зидови и ручно рађени молерај са сликом турског војника у ходнику. Адаптација зграде у циљу прилагођавања библиотечкој намени изведена је према пројекту Народне библиотеке Србије који је 5. априла 1986. године израдила архитекта Ана Церанић. Преуређењем је добијен користан простор од 188,2 m². На седници Скупштине СИЗ-а културе општине Чачак од 26. децембра 1989. године, одлучено је да Хаџићева кућа пређе у власништво Градске библиотеке у Чачку.

Случајно или не, кућа Владимира Хаџића постала је дом књиге. Хаџић је био покретач обнове Чачанског читалишта 1860. године. Такође, поред Владимира, његов отац Стефан Хаџи Јосифовић и брат Светозар такође су били велики библиофили што показују и спискови пренумераната на књигу у 19. веку, те се може претпоставити да је већ тада у кући постојала богата лична библиотека. И последња власница куће Даница Тодоровић, која ју је држала у свом поседу пола века, припадала је свету културе, бавила се „осмом уметношћу“ и била одличан фотограф. Можда је на њену одлуку да кућу прода СИЗ-у културе утицала породица Радовић.^[38] Од времена када су кућу посетили краљ Милан Обреновић и Јован Ристић, ово познато здање угостило многа значајна имена из света културе и уметности. У њој се традиционално дочекују добитници „Дисове награде“, значајног домаћег песничког признања. Данас се у простору Хаџићеве куће налазе: директор Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“, Матична служба, Завичајно одељење са Центром за дигитализацију, Одељење за листове и часописе са читаоницом и Легат Синише Пауновића.

Хаџићева кућа на десној страни Улице Светозара Марковића (1955)

[38] Маргита Радовић - професор чачанске Гимназије, била је рођена сестра Љубициног мужа Огњена Радовића и тетка познатог писца Душана Душка Радовића. У међуратном периоду добровољно је обављала дужност библиотекара у Књијници Народног универзитета, потом Уједињене књијнице и читаонице, а затим и Партизанске библиотеке у Чачку, једине установе културе која је радила на ослобођеној територији у време постојања Ужичке републике (1. октобар - 20. новембар 1941.) После завршетка рата, 14. фебруара 1946. године, била је први члан Одбора за обнову Библиотеке, а на њену иницијативу основан је и Међуопштински историјски архив у Чачку.

Литература

1. Андрејевић, Борислав. *Сйоменници Ниша : заштитена културна добра од изузетној и великој значаја*. Ниш: Просвета, 1991.
2. Вујовић, Драгољуб М. „Фотографи у Чачку“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 37 (2007): 217-264.
3. Вукосављевић, Теодосије. „Чачани у српско-турском рату 1876. године“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 12 (1982): 41-116.
4. Давидовић, Горан и Лела Павловић. *Историја Чачка : хронологија од праисторије до 2000. године*. Чачак: Међуопштински историјски архив, 2009.
5. Оташевић, Даница и Радован Маринковић. прир., *Градска библиотека : 1848-1998 : документи*, Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 1998.
6. Живковић, Новак. „Установљење телеграфске мреже у југозападној Србији (1859-1869)“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 7 (1976): 53-80.
7. Каниц, Феликс. *Србија. Земља и сџановништво I*. Београд: Српска књижевна задруга, 1985.
8. Марковић, Љубомир. *Чииалишња и библиотека у Чачку*. Чачак: Градска библиотека, 1987.
9. Мојсиловић, Мирослав. „Аџићева – не Вирерова кућа“. *Чачански глас*, 26. фебруар 1987.
10. Перуничкић, Бранко. *Чачак и Горњи Милановац 1815-1865*. Чачак: Историјски архив, 1968.
11. Перуничкић, Бранко. *Чачак и Горњи Милановац 1866-1915 : друја књија*. Чачак: Историјски архив, 1969.
12. Поповић, Драгомир С. *Чачанска гимназија 1837-1937*. Чачак: [б. и.], 1939.
13. Радовановић, Зденка. „Архитектонске грађевине Чачка на старим разгледницама“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 34 (2004): 107-128.
14. Радовановић, Милош. „Чачак на регулационом плану из 1893. године“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 22-23 (1994): 237-244.
15. Радовић, Ранко. *Анџолошја кућа*. Београд: Грађевинска књига, 1989.
16. Рајић, Делфина, прир. *Архитектонско наслеђе Чачка* [каталог изложбе]. Чачак: Народни музеј, 1997.
17. Станојевић, Станоје. *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка. Књ. 4. С-Ш*. Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2001.
18. Тимотијевић, Милош. „Борба традиција : називи улица у Чачку 1893-2005“. *Зборник радова Народної музеја* бр. 34 (2004): 75-106.
19. Ђирковић, Драган. *Сџари Чачак* [Сликовна грађа]. Чачак: Народни музеј, 2008.
20. Цајић, Радисав, прир. „Пренумеранти из чачанског краја на књигу у XIX веку : грађа I“. *Глас библиотеке* бр. 2-3 (1990): 43-77.
21. Цајић, Радисав, прир. „Пренумеранти из чачанског краја на књигу у XIX веку : грађа II“. *Глас библиотеке* бр. 4 (1991): 38-94.

HOUSE WITH TWO NAMES

Summary

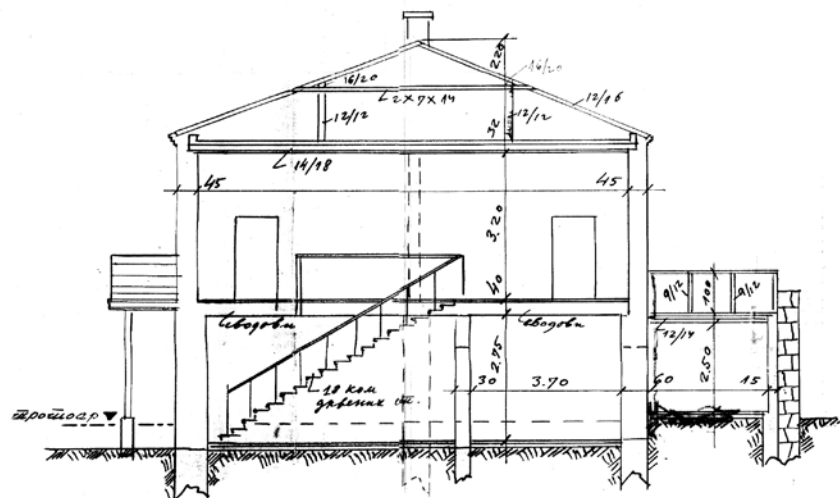
In the center of the town of Čačak, following the direction from the church to post office, there is a valuable and magnificently preserved monument located at 6 Gospodar Jovanova Street, a representative of the Serbian old town architecture, well known under the name Hadžić's, or even more often Virer's house. Part of this building, together with its former residents has been depicted in this paper. The house portrays one of the most beautiful and preserved remains of the cultural past of the town of Čačak, and nowadays it has been used as the Public Library Administration Building.

Keywords: Miroslav Mile Mojsilović, Stefan Hadži Josifović, Vladimir S. Hadžić, Svetozar Hadžić, Milisav Petrović, Despina Lazić, Katarina Gerber, Sigmund Virer, Danica Todorović, Gradska biblioteka "Vladislav Petković Dis", Čačak

Mirko Drmanac

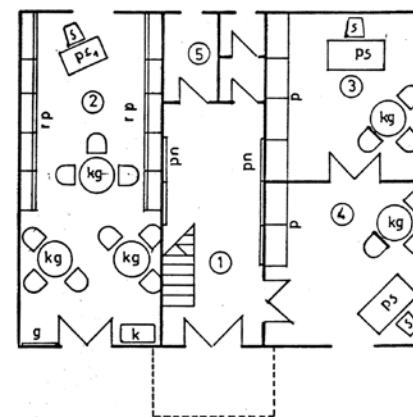
ПРЕСЕК III
1:100

Технички пресек куће урађен 1941. године

GRADSKA BIBLIOTEKA ČAČAK

prizemlje 1:100

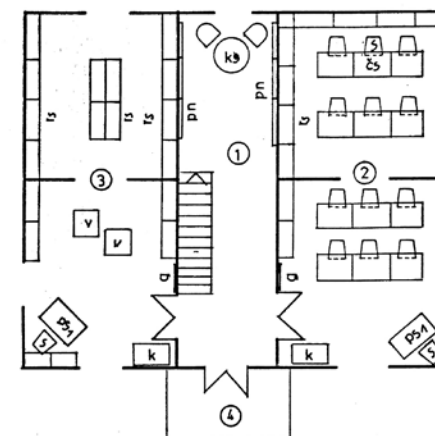

1	HOL
2	ČITAONICA ŠTAMPE
3	UPRAVNIK
4	MATIČNA SLUŽBA
5	SANITARIJE

arh. A CERANIĆ

GRADSKA BIBLIOTEKA ČAČAK

sprat 1:100

1	HOL
2	ČITAONICA
3	ZA V. ODELJ, I LEGATI
4	TERASA

arh. A. CERANIĆ

Технички нацрт пројекта адаптације зграде из 1986. године

Хаџићева (Вирерова) кућа, садашњи изглед - поглед из Господар Јованове улице и њрочеље куће

Мр ГОРДАНА ЂИЛАС, 1958-
Библиотека Матице српске
Нови Сад

УДК: 02:929 Грбић Д.
012 Грбић Д.

ДУШИЦА ГРБИЋ - ЖИВОТ СА КЊИГОМ

Биографија

Душица Грбић рођена је 21. априла 1952. у Меленцима. На групи за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду дипломирала је 1975. године. У Библиотеци Матице српске запослена је од јануара 1976. Стручни библиотекарски испит положила је 1977, звање вишег библиотекара добила је 1989, а звање археографа саветника 2001. године.

Магистрирала је на групи за српски језик Филозофског факултета у Новом Саду 1990. и стекла звање магистра филолошких наука. Магистарски рад са насловом *Палеографски опис и њравопис једној рукописној Ајосџола из 1541. године* урадила је под менторством проф. др Вере Јерковић.

До маја 1982. обављала је послове ката­лошко-библиографске обраде текућих сла­вистичких публикација, а потом је распоређена у Одељење старе и ретке књиге и легата. У овом Одељењу обављала је различите послове везане за набавку, сигнирање, попис и опис рукописних, старих штампаних и ретких књига, према програмима и пројектима као што су *Пројам за сређивање раритетна у Библиотеци Матице српске*, *Пројекат за уређење Библиотеке Саве Текелије и Текелијанума*, *Пројекат за уређење Сјомен-библиотеке Карловачке гимназије*. Од 1995. руководи пословима на уређењу и електронској обради Библиотеке Бачке епархије.